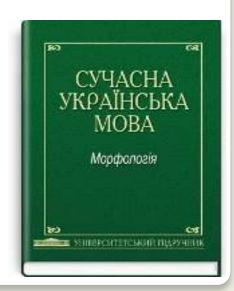
9 клас Морфологія

Стрембицька Л.А.

Морфологія — це розділ мовознавства, який вивчає слово як частину мови. Для морфології є важливим граматичне значення слова.

Самостійні частини мови	Службові частини мови	Вигук
 іменник прикметник займенник дієслово числівник прислівник 	сполучник прийменник частка	Слова, що виражають емоції та спонукання до дії, не називаючи її, відтворюють звуки природи, тварин тощо: ах, лишенько, ой леле, агов, киць-киць.

Кожна **самостійна** частина мови має свої граматичні категорії, ознаки: *рід*, *число*, *відмінок*, *особу*, *дієвідміну тощо*.

Усталені правила вживання цих категорій називаються морфологічними нормами.

Граматичні категорії поділяють на *морфологічні* й *синтаксичні*. До морфологічних належать категорія роду, числа, відмінка, виду, часу, способу, особи; до синтаксичних - категорія комунікативної спрямованості (розповідність, питальність, спонукальність).

Граматичні категорії дієслова

Специфічною граматичною ознакою дієслова є ознака **виду** — **недоконаного чи доконаного**: *жартував, грає, буде виконувати*;

Спосіб — граматична категорія, що показує стосунок дії чи стану до дійсности з погляду мовця (дійсний, наказовий, спонукальний);

Катерогія **часу** визначає подію по відношенню до моменту мовлення як одночасну (теперішній час), наступну або майбутню (майбутній час), минулу (минулий час).

Граматичне значення - узагальнене мовне значення, яке властиве рядам слів, і яке має в мові регулярне (стандартне) вираження.

Так, слова весна, літо, парк, робітник, праця, голубінь мають значення предметності; добрий, теплий, зелений, дзвінкий, золотий, дерев'яний - значення ознаки; йти, летіти, співати, їсти - значення процесуальності; дороги, книжки, стола, вікна, олії, бензину - значення родового відмінка; читав, думала, кричало, любили - значення минулого часу і т.д.

Граматична форма слова

- єдність граматичного значення і засобів його вираження.

Сукупність різних форм слова становить його парадигму: вікно, вікна, вікну, вікном, вікні, вікна, вікон ...

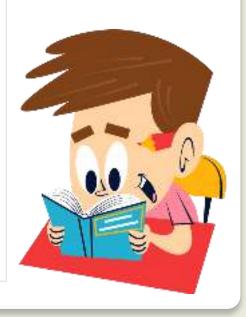
ПАРАДИГМА - системний ряд форм відмінювання окремого слова, який мають лише **змінювані** слова: дерево — дерев, дереву, деревом, тощо.

Змінювані іменники

— це всі слова, які змінюються за відмінками: яблуня, дерево, вересень, хлопець.

Незмінювані іменники

- іншомовні слова з кінцевим голосним: жюрі, кіно, радіо;
- жіночі прізвища на приголосний та -о:
   Тетяна Коваль;
- деякі абревіатури: США, ВНЗ, ГЕС.

Самостійні (повнозначні) частини мови

Частини мови (10)

	Частина мови	Зпачения, питания	Приклади
Самостійні частини мови: • мають лексичне значения; • мають граматичне значения; • виконують синтаксичну роль	1. Іменник	називає предмет (хто? що?)	ліс, орел
	2. Прикметник	виражає ознаки предметів (який? чий?)	рідний, заячий
	3. Числівник	означає число, кількість, порядок предметів при лічбі (скільки? котрий?)	
	4. Займенник	указує на предмет, ознаку, кількість, але не називає їх (хто? що? який? чий? котрий? скільки?)	я, ми, твій, деякий
	5. Дієслово	називає дію або стан предметів (що робити? що зробити?)	любити, знайти
	 дієприкметник (форма дієслова) 	виражає ознаку предмета за дією або станом (який?)	вишитий, (скошений
	 дієприслівник (форма дієслова) 	називає додаткову дію або стан (що роблячи? що зробивши?)	співаючи, зібравши
	6. Прислівник	виражає ознаку дії, стану пред- мета або іншої ознаки (як? де? куди? коли? звідки? чому?)	восени, міцно, по-київськи

Службові (неповнозначні) частини мови

Службові частини мови: не мають лексичного значения; не мають граматичного значения;	яи: чения; чения;	7. Прийменник	визначає відношення між сло- вами в реченні	у, в, до, з, із, на, під
	частини мо л сичного знач гатимного зна ленами рече	8. Сполучник	сполучає однорідні члени речен- ня й частини складного речення	і, й, та. а, але, або, тому що
	• не мають лексичного значения не мають граматичного значения самостійно членами речення уквають	9. Частка	надає реченню або його членам смислових відтінків, утворює певні граматичні форми	лише, тільки, це, ось, би, хай
-	• • • • •	10, Вигук (особли- ва частина мови)	виражає почуття та волевияв- дения, не називаючи їх	ой, ого, ех, ну, алло, годі

Вигук

Емоційні: o! на! ой! ex! овва! от тобі і на! Тощо.

Виражають почуття, переживання, настрій або здивування розповідача:

Ого, на ціле літо?

Розряди вигуків за значенням Спонукальні (вигуки волевиявлення): агов! гей! геть! киць- киць! тпру!

Виражають наказ, спонукання до дії:

Киць-киць, моя кішечка. Цить, він, мабуть, спить!

Вигуки етикету (що є словами ввічливості): прощай, спасибі, перепрошую. Виражають привітання, прохання, подяку, побажання, сподівання або прощання. Сюди можуть також входити і цілі сполуки слів (добридень, будьте паскаюї дикую, паскаю просимо, добраніч, будь паска на все добре).

Звуконаслідувальні слова: гав-гав! кукаріку! хрясь! цокцок! Тощо. Є вираженням акустичних уявлень людини про звуки, які зустрічаються у житті: голоси тварин, різні шуми, звуки природи

